

Arkadiusz S. WIĘCH

Doktorant Wydziału Socjologiczno-Historycznego

Uniwersytetu Rzeszowskiego

**SPRAWOZDANIE Z SESJI NAUKOWEJ ERAZM
JÓZEF JERZMANOWSKI (1844–1909). POWSTANIEC–
WYNALAZCA–FILANTROP. ŻYCIE W SŁUŻBIE
IDEI. UROCZYSTA SESJA W 150. ROCZNICĘ
POWSTANIA STYCZNIOWEGO, 8 LUTEGO 2013 ROKU,
KRAKÓW**

Przypadająca w 2013 roku 150. rocznica wybuchu powstania styczniowego stała się okazją do zorganizowania sesji naukowej poświęconej uczestnikowi powstańczego zrywu, wielkiemu patriocie, filantropowi i dobroczyńcy Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, który na kartach historii zapisał się pod znamienym przydomkiem „polskiego Nobla”, Erazmowi Józefowi Jerzmanowskiemu. Sesja pod tytułem: *Erazm Józef Jerzmanowski (1844–1909). Powstaniec – wynalazca – filantrop. Życie w służbie idei. Uroczysta sesja w 150. rocznicę powstania styczniowego* odbyła się w dniu 8 lutego 2013 roku w krakowskiej rezydencji Jerzmanowskiego, w Prokocimiu, a poprzedzona została koncertem laureatów stypendium edukacyjnego im. Erazma i Anny Jerzmanowskich dla uzdolnionej młodzieży z Prokocimia, który odbył się 7 lutego 2013 roku, upamiętniając tym samym przypadającą w owym dniu 104. rocznicę śmierci Erazma Józefa Jerzmanowskiego. Organizatorami niniejszej sesji byli: Polska Prowincja Zakonu Świętego Augustyna, Rada Dzielnicy XII Bieżanów-Prokocim Miasta Krakowa, Towarzystwo Przyjaciół Prokocimia im. Erazma i Anny Jerzmanowskich, Młodzieżowy Dom Kultury im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego oraz Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, który objął także patronat naukowy nad całą sesją. Honorowy patronat zgodzili

się objąć: Jego Eminencja Arcybiskup Metropolita Krakowski Kardynał Stanisław Dziwisz oraz Prezydent Miasta Krakowa Prof. Jacek Majchrowski.

Powstaniec, wynalazca, filantrop – trzy aspekty biografii Erazma Józefa Jerzmanowskiego – najlepiej oddające jego ducha i przekazujące nam jego życiową ideę, którą on sam wielokrotnie w swoich przemówieniach definiował jako pracę na rzecz podniesienia umiłowanej Ojczyzny z upadku i odzyskania przez Polskę niepodległości – stały się w zamierzeniu organizatorów sesji jej wątkiem przewodnim, który zaprezentowany został przez prelegentów reprezentujących różne polskie ośrodki naukowe oraz pasjonatów dziejów lokalnych. Autorzy przedstawionych referatów, zarówno tych akademickich, jak i popularyzatorskich, zaprezentowali wyniki swoich badań dotyczących wybranych aspektów życia i działalności Erazma Jerzmanowskiego, a także zmierzali się z próbą zebrania różnorodnych przejawów pielęgnowania pamięci o nim w społeczeństwie, szczególnie zaś pośród mieszkańców krakowskiego Prokocimia.

Sesja podzielona została na pięć tematycznych części. Pierwsze dwie *Epoka* oraz *Krakowski obraz* stanowiły jej wprowadzenie. Jako pierwszy referat *Bohater w każdym domu. Kulturowanie wartości patriotycznych w XIX-wiecznym społeczeństwie polskim na przykładzie twórczości Jana Matejki i jej popularyzacji* wygłosił Adam Świątek (Uniwersytet Jagielloński). Prelegent w interesujący sposób nie tylko omówił kwestie ideowe bliskie Erazmowi Jerzmanowskiemu, a stanowiące ważny element polskiej tradycji narodowej XIX stulecia, ale odniósł się także do znajdujących się w sali balowej prokocimskiego pałacu wizerunków polskich bohaterów narodowych, dokonał interpretacji znaczeniowej, a także skorygował dotychczasowe ustalenia na temat, kogo owe wizerunki przedstawiają, zwracając uwagę na umieszczenie wśród nich przodka samego Jerzmanowskiego. Kolejny referat *W cieniu krakowskich salonów. Życie towarzyskie Krakowa przełomu XIX i XX wieku* wygłosiła Anna Gabryś, autorka wydanej przez Wydawnictwo Literackie pracy poświęconej dziewiętnastowiecznym salonom krakowskim¹. Przedstawiając obraz życia krakowskich elit arystokratycznych i intelektualnych końca XIX wieku, stanowił on swoiste, obok referatu Adama Świątka, wprowadzenie w klimat epoki, w której przyszło żyć bohaterowi niniejszej sesji.

Prokocim, na przełomie XIX i XX wieku podkrakowska wieś, a obecnie jedna z dzielnic Krakowa, niezwykle ważny punkt na życiowej drodze Jerzmanowskiego, stał się bohaterem dwóch referatów. *Pocztówki z Prokocimia* – wygłoszony i wzbogacony pokazem multimedialnym przez krakowskiego antykwariusza Marka Sosenkę, nie tylko w zwięzły i przystępny sposób przedstawił zgromadzonym historię karty pocztowej, ale przede wszystkim omówił znajdujące się na archiwalnych pocztówkach wizerunki ukazujące dawny Prokocim, codzienność jego mieszkańców, a poprzez to codzienność mieszkańców krakowskich przedmieść na przestrzeni kilkudziesięciu lat XX wieku, od najstarszych z 1917

¹ Zobacz: A. Gabryś, *Salony krakowskie*, Kraków 2006.

roku po te z czasów niemalże nam współczesnych. Prokocimia dotyczył także referat *Prokocim Erazma Jerzmanowskiego: 1895–1909* zaprezentowany przez autora monografii Prokocimia² Tomasza Ścieżora (Politechnika Krakowska). Uczestnicy konferencji poznali przemiany zachodzące w prokocimskiej przestrzeni w latach, kiedy właścicielem majątku był Jerzmanowski.

Życiu i działalności Erazma Jerzmanowskiego poświęcone zostały kolejne dwie części sesji *Idea* oraz *Działalność*. W pierwszej z nich dwa referaty wraz z prezentacją multimedialną zaprezentował Arkadiusz S. Więch (Uniwersytet Rzeszowski). Były to: *Rola powstania styczniowego w drodze życiowej Erazma Józefa Jerzmanowskiego* i *Realizacja chrześcijańskiej idei miłości bliźniego – wokół katolicyzmu Erazma Józefa Jerzmanowskiego*. Autor zaprezentował w nich powstańczą drogę Erazma Jerzmanowskiego, odkrywając nieznane dotąd epizody z udziału „polskiego barona” (jak nazywała bohatera referatu amerykańska prasa) w powstaniu styczniowym oraz wpływ, jaki owo powstanie wywarło na życiową postawę Jerzmanowskiego, a także przedstawił rolę, jaką w jego życiu i działalności odgrywała nauka społeczna Kościoła katolickiego w dobie pontyfikatu papieża Leona XIII.

Bezpośrednio działalności Erazma Jerzmanowskiego dotyczyły dwa wygłoszone referaty. Płaszczyznę naukową ukazał Artur Radecki-Pawlik (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) w referacie *Wynalazca i propagator myśli technicznej: „człowiek, który oświecił Amerykę”*. Radecki-Pawlik zawarł w swoim wystąpieniu nowe, niepublikowane i nieznane dotąd kwestie dotyczące dorobku naukowego „polskiego Nobla” oraz po raz pierwszy przedstawił pełen wykaz ogłoszonych przez Jerzmanowskiego patentów. Izabela Wodzińska (Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej) w referacie *Obraz działalności Erazma Jerzmanowskiego w polskiej publicystyce prasowej przełomu XIX i XX wieku* w interesujący sposób zmierzyła się z wizerunkiem Jerzmanowskiego kreowanym przez ówczesną publicystykę prasową. Należy nadmienić, iż Wodzińska nie tylko skorygowała często powielane stwierdzenia na temat Jerzmanowskiego, ale sięgnęła do dotąd szerzej nieznanych, a dotyczących jego osoby, materiałów prasowych.

W ostatniej części *Pamięć* Tomasz Skrzyński (Wyższa Szkoła Biznesu – National Louis University w Nowym Sączu) zaprezentował referat *Losy fundacji Jerzmanowskich i jej beneficjenci*, w którym przyjrzał się zapisowi testamentowemu ustanawiającemu powstanie *Fundacji Nagród im. śp. Erazma i Anny małżonków Jerzmanowskich* oraz przedstawił losy samej nagrody zarówno w okresie jej pierwotnego przyznawania przez Polską Akademię Umiejętności w latach 1915–1938, jak i po jej reaktywacji w 2009 roku. Sesję zakończył referat *Erazm Jerzmanowski w pamięci społecznej* autorstwa Grażyny Fijałkowskiej (Towarzystwo Przyjaciół Prokocimia im. Erazma i Anny Jerzmanowskich). Był on poniekąd podsumowaniem sesyjnych rozważań, ponieważ ukazał zarówno obraz Jerzmanowskiego,

² Zobacz: T. Ścieżor, *Historyczny Prokocim. Monografia wsi podkrakowskiej XIV-XX wiek*, Kraków 2008.

jaki pozostał w pamięci kolejnych pokoleń mieszkańców krakowskiego Prokocimia, jak i po raz pierwszy dokonał zebrania i przedstawienia różnorodnych form popularyzacji jego postaci.

Prokocimska sesja spotkała się z życzliwym przyjęciem oraz wywołała duże zainteresowanie. Jej wymiernym efektem stało się wydanie monografii naukowej pod redakcją o. Jana Biernata OSA oraz Arkadiusza S. Więcha *Erazm Józef Jerzmanowski (1844–1909). Życie w służbie idei. Powstaniec–Wynalazca–Filantrop*³. Rzeźbiona monografia zawierająca rozszerzone wersje wygłoszonych referatów oraz poszerzona o dodatkowy tekst Tomasza Ścieżora *Zakon Św. Augustyna kontynuatorem idei Erazma Jerzmanowskiego w Prokocimiu*, a także wzbogacona obszernym materiałem ikonograficznym zaprezentowana została 20 października 2013 roku podczas uroczystego spotkania w pałacu Jerzmanowskich połączonego z odczytem Arkadiusza S. Więcha *Droga ku Polsce jako życiowa idea Erazma Józefa Jerzmanowskiego*.

Postać Erazma Jerzmanowskiego, przez dziesięciolecia skazana na zapomnienie, w ostatnich latach dzięki różnorodnym inicjatywom podejmowanym zarówno przez Polską Akademię Umiejętności, jak i Towarzystwo Przyjaciół Prokocimia im. Erazma i Anny Jerzmanowskich powoli acz sukcesywnie jest przywracana na należne mu miejsce w polskiej historii. Należy wyrazić nadzieję, że zarówno sesja, jak i stanowiąca jej pokłosie monografia przyczynią się znacząco nie tylko do popularyzacji sylwetki i dokonań Erazma Józefa Jerzmanowskiego, ale także poszerzą dotychczasową wiedzę o nim.

³ *Erazm Józef Jerzmanowski (1844–1909). Życie w służbie idei. Powstaniec–Wynalazca–Filantrop*, red. o. J. Biernat OSA, A.S. Więch, Kraków 2013.